

УДК 726.025.5:272"21":351.853(477.82-25)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2026/1.13>

Марків А.Л.

<https://orcid.org/0009-0007-2833-0481>

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ІНТЕГРАЦІЯ ПАМ'ЯТОК РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ М. ЛУЦЬКА (КІНЕЦЬ ХХ – ПЕРША ЧВЕРТЬ ХХІ СТ.)

У статті проаналізовано процеси ревіталізації нерухомих пам'яток Римо-католицької церкви у Луцьку останнього десятиріччя ХХ – першої чверті ХХІ ст. Констатовано, що складовими подолання негативних наслідків радянської антирелігійної політики стали не лише відновлення богослужінь у Кафедральному костелі Святих Апостолів Петра і Павла (1991 р.) та функціонування в обласному центрі дієцезії, але й охорона об'єктів історико-культурної спадщини та їх оптимальне використання з метою розвитку суспільства і людини. Звернуто увагу на діяльність органів влади, Адміністрації Державного історико-культурного заповідника у м. Луцьку, наукових інституцій щодо ґрунтового дослідження, реставрації, консервації та ремонту кафедрального костелу і південно-західного фасаду монастиря єзуїтів, підземель названих пам'яток. Зазначено, що важливу роль в інтеграції об'єктів Римо-католицької церкви в соціокультурне життя Луцька відіграла реалізація виконавчим комітетом Луцької міської ради проєкту Програми транскордонного співробітництва PL-BY-UA 2014–2020 «Нове життя старого міста: ревіталізація пам'яток історико-культурної спадщини Любліна і Луцька», відкриття Музейного простору «Окольний замок» (2023 р.). Проаналізовано форми і напрями роботи КП «Центр розвитку туризму» Луцької міськради, спрямовані на розкриття історико-культурного потенціалу пам'яток Римо-католицької церкви, включення їх у туристичну галузь. Наведено приклади екскурсійних і туристичних маршрутів, віртуального квесту «Таємниці двох веж», промоційних заходів, проєктної діяльності установи, які ефективно інтегрують пам'ятки в сучасний соціокультурний простір міста, підтримують їхню життєздатність і суспільну релевантність. Наголошено на багатofункціональності використання пам'яток Римо-католицької церкви, що виходить за межі їх суто сакральної функції. В сучасних умовах архітектурні споруди поєднують виконання релігійної місії з світоглядно-освітньою і соціальною роботою, виступають важливим інструментом збереження європейської культурної ідентичності в регіоні, формування локальної ідентичності.

Ключові слова: об'єкти культурної спадщини, пам'ятка, Римо-католицька церква, костел Святих Апостолів Петра і Павла, колегіум єзуїтів, Луцьк, Волинська область, Музейний простір «Окольний замок», культурний туризм, музеєфікація, ревіталізація.

Постановка проблеми. Одним із ключових завдань держави у галузі охорони культурної спадщини, організації міських територій є інтеграція пам'яток архітектури у соціокультурне та економічне життя громад. Це питання набуває особливого значення у містах, які зазнали історичних і політичних трансформацій, зокрема у Луцьку. У місті з багатою поліконфесійною історією локалізовано десятки пам'яток національного і місцевого значення, пов'язаних з діяльністю православних, вірменської, юдейської громад. Унікальний архітектурний, історичний

та духовний комплекс міста, який є невід'ємною частиною європейської культурної ідентичності регіону, становлять й архітектурні будівлі Римо-католицької церкви (XIV–XVIII ст.).

Упродовж другої половини ХХ ст. костели, монастирі, як і вся релігійна спадщина, зазнали руйнівної дії радянської антирелігійної політики. Відновлення духовного життя наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. стало першим кроком до їх відродження. Проте, сам факт повернення споруд у власність церкви та відновлення богослужінь став лише початком довготривалого процесу

ревіталізації. Актуальність дослідження полягає у необхідності ґрунтового аналізу якісних змін, що відбулися у ставленні до цих об'єктів та їхнього функціонального використання протягом останніх десятиріччя ХХ – у першій чверті ХХІ ст. Моніторинг інструментів збереження та використання архітектурних споруд Римо-католицької церкви у Луцьку, участі у цих багатовекторних процесах державних, релігійних та громадських інституцій, узагальнення набутого в означеній галузі досвіду підсилюють злободенність досліджуваної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Новітня історіографія проблеми охорони культурної спадщини м. Луцька представлена кількома групами досліджень. Найбільш ґрунтовно в останні десятиріччя розкриваються археологічні аспекти виявлення та реконструкції окремих складових архітектурних пам'яток, серед яких звертається увага й на Римо-католицькі об'єкти. Так, публікації В. Баюка [3–11] поетапно розкривають результати розвідок «Волинської археологічної експедиції», які в 2020-х рр. проводилися у Державному історико-культурному заповіднику м. Луцька. До наукового обігу автором вперше введено низку матеріалів, які характеризують підземелля Кафедрального костелу Святих Апостолів Петра і Павла та колегіуму єзуїтів. Однак, ці дослідження висвітлюють лише одну складову процесу ревіталізації пам'яток.

Важливу групу складають статті, присвячені діяльності Музейного простору «Окольний замок». Дослідники Л. Матвійчук, В. Корсак [23], В. Надольська [27], О. Штанько [45] аналізують не лише процеси музеєфікації башти Чорторийських і підземель колегіуму єзуїтів, але й новітні практики використання цих об'єктів для розвитку екскурсійної і туристичної галузі в обласному центрі, наголошуючи на тому, що саме сучасні форми актуалізації культурної спадщини сприяють розвитку суспільства, місцевих громад, збереженню історичного досвіду і локальної самобутності, активізації міжкультурного діалогу [27, с. 384].

Найбільше уваги українські вчені приділяють питанням розвитку туризму в області та м. Луцьку, зокрема таких його видів як урботуризм [28; 29; 41; 43], подієвий туризм [24; 26], релігійний туризм [20; 33; 42]. У кожній такій публікації характеризується туристичний потенціал об'єктів культурної спадщини, однак серед них не визначаються особливості використання пам'яток Римо-католицької церкви. Тому важливим залишається дослідження процесів інтеграції таких об'єктів, які виконують важливі суспільні функції, у

соціокультурне життя Луцька в кінці ХХ – першій чверті ХХІ ст., що актуалізує тему дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати процеси включення пам'яток Римо-католицької церкви у соціокультурне життя м. Луцька в останньому десятиріччі ХХ – першій чверті ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. Культурна спадщина обласного центру Волинської області – м. Луцька – налічує 88 архітектурних об'єктів національного і місцевого значення, з яких 23 мають статус національних [34; 35]. Складовою історико-культурного ландшафту міста є культові пам'ятки Римо-католицької церкви (будівлі монастирів, костели та ін.), які відображають особливості суспільного розвитку регіону упродовж ХІV–ХVІІІ ст. Проголошення незалежності України стало каталізатором повернення римо-католицьких храмів краю до європейського культурного контексту. Вже на початку 1990-х рр. в державі розпочато процес подолання негативних наслідків політики десакаралізації (радянського нищення та перепрофілювання споруд), духовного відродження громад різних конфесій, проведення ґрунтовних наукових досліджень пам'яток. Збереження історико-культурної спадщини та її оптимальне використання з метою розвитку суспільства та людини стало важливим завданням органів публічної влади і місцевих громад.

На підставі постанови Ради Міністрів Української РСР від 5 квітня 1991 р. [36] та під тиском громадськості 25 червня Волинський обласний виконавчий комітет прийняв рішення № 140 про повернення споруди костелу Святих Апостолів Петра і Павла у Луцьку (пам'ятки національного значення, охоронний номер 77/1), приміщення якого з грудня 1980 р. використовувалося як обласний Музей атеїзму та фондосховище об'єктів сакрального мистецтва Волинського краєзнавчого музею, в користування римо-католицькій громаді [15, арк. 44]. Але саме таке використання будівлі дозволило зберегти унікальні інтер'єри, розписи ХVІІІ ст. (роботи Тадеуша Кунітце), ліпнину, підтримувати у споруді відповідний температурний режим. Експозицію музею було демонтовано, що викликало значні труднощі з точки зору пам'яткоохоронної роботи, адже потрібно було обережно звільнити інтер'єри від музейних конструкцій, не пошкодивши автентичний декор. 25 червня 1991 р. у костелі проведено першу за понад 40 років урочисту месу [39, с. 25]. Через два роки відбувся перший офіційний візит на Волинь глави римо-католицької конфесії в

Україні – архієпископа Львівської архідієцезії Мар'яна Яворського, який провів богослужіння у костелі, оглянув колишні католицькі будівлі Луцька [12, с. 453].

У травні 1996 р. рішенням Папи Іоана-Павла II відновлено Луцьку дієцезію, припинену органами більшовицької влади в 1947 р. [12, с. 465]. Костел Святих Апостолів Петра і Павла знову набув свого канонічного статусу – став Кафедральним собором, головним храмом дієцезії, отримавши єпископську кафедру. Після передавання храму Церкві розпочалися фахові реставраційні роботи (зокрема, відновлення підземель, даху, органу), які держава не могла профінансувати в повному обсязі. Значна частина робіт з відновлення та збереження здійснювалася завдяки жертвам вірян, як місцевих, так і з-за кордону, а також за підтримки низки благодійних організацій. Заміна покрівлі та реставрація фасаду, відновлення тиньку і фарбування повернуло храму колористику, характерну для пізнього бароко / класицизму, його домінуючу роль у панорамі Старого міста, підкресливши архітектурний стиль, створений Джакомо Бріано та пізніше трансформований Павлом Гіжицьким. 16 травня 1998 р. на інтронізацію на кафедру Луцької дієцезії єпископа Маркіяна Трофим'яка до міста разом з численним духовенством римо-католицької церкви з-за кордону прибула Маршалек Сенату Республіки Польща Аліція Гжеськовяк, що викликало помітну реакцію серед громадськості міста та області [14, с. 2].

Процес ревіталізації костелу привніс нові елементи. Оскільки оригінальний орган потребував ремонту та відновлення, у 1999 р. у храмі встановили великий орган фірми «Ludwig Rohlfing – Mathias Kreienbrink», який подарували католики парафії Святого Боніфація в Ноєнкірхені (ФРН) [1]. В інтер'єрі храму з'явилися нові епітафії та пам'ятні дошки, присвячені жертвам репресій та діячам, котрі сприяли відродженню дієцезії.

Грунтовне вивчення пам'ятки, атрибуція наявних у споруді культових предметів упродовж двох десятиріч дозволили укласти ілюстрований «Каталог інтер'єру у Кафедральному костелі Святих Апостолів Петра і Павла» (2021 р.), який умістив зображення та описи більше 90 елементів інтер'єру та екстер'єру храму (скульптури, барельєфів, образів і фресок, епітафій та меморіальних дошок та ін.) [21]. Після проведення ремонтно-реставраційних робіт з відновлення приміщення колишньої Каплиці Пресвятих Тайн, у ньому планується відкриття Музею історії храму.

Костел Святих Апостолів Петра і Павла у Луцьку є не лише об'єктом культурної спадщини та діючим центром римо-католицького життя на Волині. Необхідно відзначити його багатофункціональність, що виходить за межі суто сакрального використання. Історично та в сучасному контексті ця споруда функціонує як культурний і соціальний простір, що підтверджується низкою заходів та ініціатив. Використання костелу в культурній площині ґрунтується на його унікальній історико-архітектурній цінності та наявності акустичного простору. У храмі регулярно проводяться концерти духовної і класичної музики [31]. Орган костелу є ключовим інструментом, який приваблює виконавців і слухачів, що сприяє популяризації пам'ятки. Концерти та ярмарки від «Карітас-Спес Луцьк» – благодійної місії при Луцькій дієцезії Римо-католицької церкви – сприяють підтримці багатьох соціальних ініціатив.

Повернення релігійній громаді наземної частини храму актуалізувало питання його унікальних підвалів. У 1950-х рр. підземелля виконували функцію складу овочів. Підземелля не функціонували за призначенням століттями, були замулені, частково затоплені, використовувалися як стихійне звалище будівельного сміття та побутових відходів. Рівень завалів у деяких галереях сягав склепінь. Фактично, нижній ярус храму був виключений з наукового та фізичного обігу. Про підземелля під костелом голова спелеокомісії, яка у 1986 р. проводила їх дослідження, сказав: «...таку річ на території України бачу вперше...Вже зараз можна стверджувати, що вони в республіці, а, можливо, і в країні (мається на увазі тодішньої СРСР) – унікальні» [25]. З ініціативи членів клубу «Ентузіаст», який очолив О. Виноградов, у 1989 р. розпочалося розчищення їх окремих приміщень, розташованих на двох поверхах [16, с. 125], що фактично підготувало об'єкт до процесу реставрації і музеєфікації в роки незалежності.

На рубежі XX–XXI ст. відбулося осмислення підземель як унікального багаторівневого комплексу, який став об'єктом професійного дослідження та ревіталізації. Сформувалася особлива ситуація співіснування сакрального та частково музеєфікованого просторів. Верхній храм функціонує як культова споруда (кафедральний собор), тоді як підземелля перебувають у віданні Адміністрації Державного історико-культурного заповідника у м. Луцьку. Упродовж 2017–2020 р. Адміністрацією спільно з Парафією проведено низку відновлювальних заходів, зібрано колекцію рухомого археологічного матеріалу. На даний час

досліджено два рівні підземних приміщень. Однорівневими є приміщення підземного храму та великих зал комплексу. Дворівневими підземелля обох башт, обхідні повздовжні та поперечні галереї, менші за площею зали. Однак, поверхня підлоги низки приміщень сучасного нижнього ярусу часто має форму правильних арок, що може свідчити про наявність під ними приміщень із склепінчастим перекриттям [9, с. 192, 194].

Із 1995 р. у підвальних приміщеннях костелу почали проводитися екскурсії. Обладнання сучасних систем вентиляції та освітлення (2017–2020 рр.) дозволило проводити знайомство відвідувачів з пам'яткою на якісно новому рівні. Тут можна оглянути декілька експозиційних зон – крипти та вівтар (єдиний підземний вівтар); виставку цегли, інструментів, археологічних знахідок; реставровану криницю; некрополь (завдяки епітафіям та архівним джерелам вдалося встановити належність окремих поховань). 26 листопада 2025 р. вперше за 75 років у підземному храмі відбулося богослужіння за усіх, хто тут був похований [30].

Важливу роль в інтеграції об'єктів Римо-католицької церкви в соціокультурне життя обласного центру відіграла реалізація виконавчим комітетом Луцької міської ради проекту Програми трансграничного співробітництва PL-BY-UA 2014–2020 «Нове життя старого міста: ревіталізація пам'яток історико-культурної спадщини Любліна і Луцька» [2, с. 4]. У межах проекту, який тривав з серпня 2018 р. до липня 2022 р., здійснено реконструкцію південно-західного фасаду монастиря єзуїтів, відновлено стіни башти Чорторийських та частину оборонної стіни [17]. Волинською археологічною експедицією під керівництвом В. Баюка виявлено і досліджено невідому частину першого підземного ярусу Колегіуму єзуїтів (пам'ятки XVII ст.) та перший підземний ярус частини Окольного замку – вежі Чорторийських (XV ст.) – загалом 11 приміщень [6, арк. 9].

Розчищення невідомих приміщень виявило їх з'єднання між собою. Загальна площа нововідкритих підземних галерей склала до 200 кв. м. [19, с. 221]. Реконструйовані підземелля вежі Чорторийських та колегіуму єзуїтів об'єднали 18 кімнат і 4 коридори [45, с. 141], які на сьогодні утворили найдовші підземелля в Європі. Об'єкт доповнюють вежа початку XVI ст., внутрішній і зовнішній дворики.

Роботи з дослідження підземель продовжуються. У 2022–2023 рр. співробітниками Державного історико-культурного заповідника у

м. Луцьку розчищено та досліджено дві нововідкриті завітарні крипти колишнього римо-католицького Кафедрального собору Святої Трійці, який функціонував до 70-х рр. XVIII ст. біля Костелу Святих Апостолів Петра і Павла [11, с. 75, 80–81, 86].

Результатом виконання грантового проєкту стала музеєфікація об'єкту, який тривалий час залишався зруйнованою пам'яткою. 14 липня 2023 р. новий туристичний об'єкт – Музейний простір «Окольний замок» – вперше відкрив свої двері для відвідувачів [27, с. 386]. Підземелля, як частина цілісного єзуїтського комплексу, почали функціонувати як інтерактивний майданчик для презентації історії не лише Римо-католицької церкви, але й історії міста, його урбаністичного та архітектурного розвитку у період XIV–XVIII ст. У музейному просторі відбувається переосмислення польсько-української, католицько-православної та європейської спадщини Луцька як міста з давніми магдебурзькими традиціями, що сприяє формуванню спільної локальної ідентичності. Дворик Музейного простору є місцем проведення низки культурних акцій (міжнародного літературного фестивалю «Фронтера», музичного фестивалю «Так звучить Луцьк», театралізованих дійств та ін.) Завдяки проєкту римо-католицька культурна спадщина перестала бути об'єктом зацікавленнь лише вузьких фахівців, ставши актуальним публічним ресурсом для проведення освітніх, культурних заходів, налагодження діалогу у громаді.

Головною суспільною функцією об'єктів історико-культурної спадщини є сприяння соціалізації індивіда, визначенню ним своїх соціально-історичних «координат» у розмаїтті історичних процесів та соціальних зв'язків [32, с. 108]. Такий підхід до спадщини став визначальним у діяльності місцевих органів влади в питанні інтеграції пам'яток Римо-католицької церкви в соціокультурне життя міста. У роки незалежності відбулося повернення об'єктам їх первісної функції (костел Святих Апостолів Петра і Павла) з одночасною актуалізацією їх як пам'яток історії і культури.

Важливу роль у цій сфері з 2009 р. відіграє Комунальне підприємство «Центр туристичної інформації та послуг», підпорядковане управлінню туризму та промоції міста Луцької міської ради (у 2023 р. на черговому сесійному засіданні реорганізоване на «Центр розвитку туризму»). З уваги на історико-культурну значущість пам'яток Римо-католицької церкви «Центр розвитку туризму» здійснює роботу з інтеграції названих об'єктів у

міські екскурсійні та туристичні маршрути, що є важливою складовою актуалізації архітектурної спадщини, налагодження тісної взаємодії між заходами щодо її збереження та сучасними суспільними процесами функціонування об'єктів.

У поліетнічній історії Луцька римо-католицька традиція займає вагомe місце, тому при розробці оглядових екскурсій обласним центром, окремих тематичних екскурсій і тематичних маршрутів такі пам'ятки розглядаються як об'єкти освітньо-пізнавального інтересу, активні туристичні магніти. У загальнооглядових маршрутах їх історія подається у контексті поліконфесійності Старого міста, поряд із православними храмами, лютеранською кірхою і синагогою. «Центр розвитку туризму» розробив значну кількість екскурсійних продуктів, які враховують запити різновікової аудиторії та включають окрім інших й пам'ятки Римо-католицької церкви («Луцьк від А до Я», «Луцьк – місто з душею», «Луцький Street Art», «Романтика та містика Лучеська», «Луцьк музичний» та ін.). Проєкт «Луцьк+» включає 10 туристичних маршрутів, які об'єднують найцікавіші локації міста та інші історичні населені пункти Волині. Створено маршрути на релігійну тематику – «Від святині до святині» (про поліконфесійність і сакральну архітектуру), «Луцьк підземний» (знайомство з луцькими підземеллями, значна частина яких пов'язана з культовими спорудами, зокрема підземеллями Костелу Святих Апостолів Петра і Павла (XVII ст.), колегіумів бернардинів та єзуїтів (XVII ст.)). Туристичними магнітами маршруту «Луцьк – Жидичин – Піддубці – Залісочне – Олика» стали колегіум бригадок (XVII ст., пам'ятка архітектури національного значення), Костел Святих Апостолів Петра і Павла (XVII ст.) та його підземелля, Троїцький кафедральний собор (у XVIII ст. – комплекс споруд монастиря і костелу бернардинів) у м. Луцьку [20].

Використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій дозволило виконавчому комітету Луцької міської ради долучитися до реалізації міжнародного проєкту «Таємниці двох веж: промоція історичної спадщини Луцька та Любліна через інноваційні технології», результатом якого стало створення транскордонного туристичного продукту – віртуального маршруту [38]. Мобільний додаток «Таємниці двох веж» знайомить усіх зацікавлених з історією Луцька та його мешканців у ході інтерактивної туристичної гри, віртуального квесту із доповненою реальністю, який об'єднав десять об'єктів культурної спадщини [40]. До них, зокрема, увійшли чотири римо-католицькі

пам'ятки – Кафедральний костел Святих Апостолів Петра і Павла, колегіум єзуїтів, монастир бригадок і василіанів. За допомогою додатку можна оглянути пам'ятку, отримати контекстну інформацію, побачити 3D-реконструкції втрачених елементів. Завдяки інтерактивним елементам, аудіогідам та ігровим компонентам цифровий інструмент створює в учасників квесту (включаючи школярів і молодь) захоплюючий досвід, який робить історію римо-католицької спадщини більш доступною і зрозумілою. Додаток ефективно інтегрує пам'ятки в сучасний соціокультурний простір міста, підтримуючи їхню життєздатність і суспільну релевантність.

У межах проєкту також створено спільний промоційний відеоролик для актуалізації пам'яток історико-культурної спадщини Луцька і Любліна, проведено круглий стіл на тему «Життя в середньовічному та ранньомодерному Луцьку та Любліні», розроблено науково-популярний електронний буклет «Будні історичного Луцька та Любліна» [13].

«Центр розвитку туризму» проводить активну дослідницьку роботу, зокрема втілює проєкт «Історичний та сучасний Луцьк», який ставить за мету написання статей на історичну й урбаністичну тематику [18]. Серед просвітницьких заходів, ініційованих «Центром розвитку туризму» – лекція, присвячена інституалізації римо-католицьких орденів на Волині, історії спорудження костелу у Луцьку, життєписам луцьких єзуїтів [37].

Ефективному включенню римо-католицьких пам'яток у міський простір сприяло встановлення у Луцьку сучасних вказівників, які не лише допомагають вибудувати послідовний пішохідний маршрут, але й виконують функцію первинної інтерпретації спадщини. Уніфікований дизайн та стратегічне розміщення вказівників як системи культурних точок формують єдиний туристичний бренд Луцька.

Окрім туристичної актуалізації в останні роки звернуто більше уваги на проведення вузькотематичних наукових та археографічних досліджень римо-католицьких пам'яток міста. Задля дослідження, збереження і популяризації історичної спадщини Католицької та інших Церков України у 2025 р. в Луцьку створено Інститут розвитку Церковних досліджень (директор – доктор філософії Павло Хом'як). Основним напрямом діяльності Інституту визначено наукову та просвітницьку діяльність, які сприятимуть поширенню знань про історію Римо-католицької Церкви та її роль в українському суспільстві [44].

Висновки. Таким чином, суспільно-політичні зміни останнього десятиріччя ХХ – першій чверті ХХІ ст. стали підґрунтям для процесів ревіталізації нерухомих пам'яток Римо-католицької церкви, включення їх у сучасне соціокультурне життя Луцька. На основі комплексного підходу здійснено ґрунтовне наукове дослідження, реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи для відновлення життєздатності Костелу Святих Апостолів Петра і Павла, південно-західного фасаду монастиря єзуїтів та підземель названих об'єктів. Збереження самотності, автентичності та історичних ресурсів культурного середовища поєднано із заходами щодо «пожвавлення» їх архітектурних та композиційних цінностей. Музеефікація підземель

колегіуму єзуїтів, надання об'єктам нових соціокультурних функцій створили основу для розвитку внутрішнього і зовнішнього туризму, території і громади загалом.

Використання пам'яток архітектури Римо-католицької церкви як багатофункціонального простору забезпечує постійну актуалізацію об'єктів, інтегруючи їх у сучасний культурно-громадський ландшафт Луцька, доводячи їх значущість не лише для вірян, але й для усієї громади. Чинна парафіяльна діяльність ефективно поєднує виконання релігійної місії з світоглядно-освітньою і соціальною роботою, перетворюючи об'єкти на важливий інструмент збереження європейської культурної ідентичності в регіоні, формування локальної ідентичності.

Список літератури:

1. Андрийчук Л. Костел Святих Апостолів Петра і Павла у Луцьку: 400 літ історії / Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.ua/kostel-svyatih-apostoliv-petra-i-pavla-u-lucku-400-lit-istoriji_n81476 (дата звернення: 25.11.2025).
2. Башта князів Чорторійських. The Chortoryiski prince's tower / уклад. О. Котис. Луцьк: Волинська друкарня, 2021. 36 с.
3. Баюк В. Археологічне відкриття Кафедрального собору Святої Трійці у Луцьку. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Вип. XVIII. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. С. 203–208.
4. Баюк В. Археологічні дослідження на території Державного історико-культурного заповідника у місті Луцьку 2022 року. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Вип. XVIII. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. С. 197–202.
5. Баюк В. Г. Археологічні роботи в Державному історико-культурному заповіднику міста Луцька. *I Всеукраїнський археологічний з'їзд: програма роботи та анотація доповідей* (Ніжин, 23–25 листопада 2018 р.). Київ : Інститут археології НАН України, 2018. 196 с.
6. Баюк В. Г. Звіт про проведені комплексні наукові археологічні дослідження муру Окольного замку та підземель Башти Чорторійських і Колегіуму єзуїтів у Луцьку в 2020–2021 рр. *Науковий архів Музейного простору «Окольний замок»*. 17 арк.
7. Баюк В. Нововідкриті підземелля Луцька. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Вип. XVII. Луцьк : Видавництво «Терези», 2021. С. 201–208.
8. Баюк В. Підземелля Башти князів Чорторійських в Луцькому Окольному замку (попереднє повідомлення). *Археологія & Фортифікація України*. Збірник матеріалів Х Всеукр. наук.-практ. конф. / редкол. О. Заремба та ін. Кам'янець-Подільський, 2021. С. 200–203.
9. Баюк В. Продовження досліджень собору Святих Апостолів Петра і Павла. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Вип. XVI. Луцьк : «Терези», 2020. С. 191–199.
10. Баюк В. Продовження комплексних робіт по дослідженню Кафедрального костелу Святих Апостолів Петра і Павла. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Вип. XV. Луцьк : Волиньенергософт, 2019. С. 243–253.
11. Баюк В. Сучасні археологічні дослідження Луцька. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Вип. XIX. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С. 75–86.
12. Бортніков В. І., Надольський Й. Е., Денисюк В. Т. та ін. Волинь на зламі століть: історія краю (1989–2000). Луцьк: Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. 694 с.
13. Вильотник Е. Два міста, дві вежі, один проєкт. *Monitor Wołyński*. 2023. 12 травня. URL: <https://monitorwolynski.com/uk/news/4938-dwa-miasta-dwie-wieze-jeden-projekt> (дата звернення: 27.11.2025).
14. Данилюк В. Чи поїде Голова Верховної Ради у Польщу на інтронізацію українського єпископа? *Віче*. 1998. 21 травня. С. 2.
15. Держархів Волинської області. Ф. Р-6. Оп. 16. Спр. 5420.
16. Дмитренко А., Чибирак С. Дослідження підземель старого Луцька. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Луцька міська громада: історії, традиції, люди*. Наук. зб. Вип. 26. : матеріали ХХVІ Волин. обл. іст.-краєзн. конф., присвяч. 16-ій річниці Незалежності України, 510-й річниці надання м. Луцьку

Магдебурзького права і 390-й річниці створення Луцького православного братства. Луцьк : Волинське обласне товариство краєзнавців, 2007. С. 123–126.

17. Завершується реалізація проєкту «Нове життя Старого міста» / Луцька міська рада. 2021. 22 липня. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/publications/miskyi-holova-ihor-polishchuk-lutsk-maie-turystychnyi-potentsial> (дата звернення: 25.11.2025).

18. Звіт про діяльність КП «Центр туристичної інформації та послуг» за період 2017 р. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/static/content/files/r/fs/3antv-bevdika4puu7mjrvcad2iigfsr.pdf> (дата звернення: 19.11.2025).

19. Звіт про проведені комплексні наукові археологічні дослідження муру Окольного замку та підземель Башти Чорторійських і Колегіуму єзуїтів у Луцьку в 2020–2021 рр. / підготував В. Баюк. Луцьк, 2020–2022. 257 с.

20. Карпюк А. В., Трофімук-Кирилова Т. М., Кирилов М. А. Ресурси релігійного туризму Волинської області: популяризація та туристичний потенціал. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1777/1713> (дата звернення: 24.11.2025). DOI: 10.32782/2524-0072/2022-44-3

21. Каталог інтер'єру у Кафедральному костелі Святих Апостолів Петра і Павла. Луцьк: Терези, 2021. 108 с.

22. Ковальчук Є. І. Формування фонду сакрального мистецтва у Волинському краєзнавчому музеї (1929–2012 роки) : Монографія. Луцьк: ДП «Волинські старожитності», 2013. 296 с.

23. Матвійчук Л. Ю., Корсак В. І. Розвиток туристичних дестинацій Волині в умовах невизначеності. *Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (23-24 листопада 2023 р.)* / За ред. М. Барна, Й. Раковська. Львів: ЛТЕУ, 2023. С. 39–42.

24. Мезенцева І. В., Ольхова-Марчук Н. В. Розвиток івентивного туризму в Луцьку. *Матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання»* : 21–22 березня 2019 р. м. Черкаси [Електронний ресурс] : у 2 томах. Черкаси : ЧДТУ, 2019. Т. 1. С. 22–25. URL: <https://surl.li/urhyiv> (дата звернення: 29.11.2025).

25. Мельник В. Розкрийся, таємнице підземелля. *Молодий ленінець*. 1986. 20 лютого. С. 4.

26. Міщенко О. Розвиток подієвого туризму в м. Луцьку. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Географічні науки. 2014. № 11. С. 137–142.

27. Надольська В. В. Музейний простір «Окольний замок» у Луцьку: новітні практики музеєфікації і використання культурної спадщини. *Постаті рідного краю: історія та сучасність*. Наук. зб. «Велика Волинь». Матер. Всеукр. наук.-краєзн. конф. (Житомир, 23 травня 2025 р.). Вип. 67 / Упоряд. П. С. Скавронський. Бердичів : ФОП Мельник М. В., 2025. С. 384–390.

28. Надольська В. В. Урботуризм як складова формування і популяризації ідентичності культурного простору міст. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Вип. XX. Луцьк: Терен, 2025. С. 257–263.

29. Надольська В. Розвиток туристичної привабливості міста Луцька. *Географія та туризм: Матер. VII Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (28 лютого 2024 р., м. Харків)* / за заг. ред. Лоцмана П. І. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2024. С. 540–549.

30. Оліх А. Вперше за 75 років у підземеллях Луцького костелу звершили богослужіння. *Волинь*. 2025. 26 листопада. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/142463-vpershe-za-75-rokiv-u-pidzemelliakh-lutskoho-kostelu-zvershyly-bohosluzhinnia> (дата звернення: 26.11.2025).

31. Осінь з друзями луцького органа / Луцька міська рада. 2025. 22 жовтня. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/publications/osin-z-druziamy-lutskoho-organa> (дата звернення: 28.11.2025).

32. Пам'яткознавство : посібник для початківців / укл.: Л. О. Гріффен, О. М. Титова : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК, 2014. 212 с.

33. Патійчук В. Особливості розвитку релігійно-паломницького туризму у Волинській області. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Географічні науки. 2016. № 14 (339). С. 72–79.

34. Перелік об'єктів культурної спадщини міста Луцька. URL: http://culture-lutsk.org.ua/pdf/upravlinnia/perelik_obyektiv.pdf (дата звернення: 24.11.2025).

35. Перелік пам'яток культурної спадщини місцевого значення Волинської області, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. 2024. URL: <http://surl.li/iisttt> (дата звернення: 28.11.2025).

36. Про перелік пам'яток архітектури, які не підлягають передачі у постійне користування релігійним організаціям: Постанова Ради Міністрів Української РСР № 83 від 5 квітня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/83-91-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.11.2025).

37. Просвітницька лекція «Історія римсько-католицької церкви на Волині» / Луцька міська рада. 2021. 22 липня. URL: <https://surl.lt/bpgcmg> (дата звернення: 25.11.2025).

38. Результати поточного моніторингу проєкту «Таємниці двох веж: промоція історичної спадщини Луцька та Любліна через інноваційні технології». URL: <https://surl.li/vwsbzi> (дата звернення: 27.11.2025).

39. Савчук О., Бурник Р. Храм Преображення Господнього у місті Рожище, його священники та парафіяни (до 100 річчя з часу початку будівництва та 90 років з часу освячення). Рожище : Центр дизайну і друку ФОП Смолюк І. М., 2021. 67 с.

40. Таємниці двох веж: просування історичної спадщини Луцька та Любліна за допомогою інноваційних технологій / Луцька міська рада. URL: <https://surl.li/hbmysp> (дата звернення: 27.11.2025).

41. Тищук І. В., Поліщук Л. М. Аналіз та оцінка основних тенденцій розвитку екскурсійного туризму міста Луцьк. *Економіка та держава*. 2020. № 1. С. 54–60. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.1.54.

42. Трофімук-Кирилова Т., Карпюк А. Популяризація туристичних та екскурсійних об'єктів релігійного туризму у Луцькій територіальній громаді. *Міжрелігійний діалог та його вплив на суспільство, політику, бізнес, культуру* : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. (Тернопіль, 13 жовтня 2021 р.) / під заг.ред.: О. Є. Гомотюк. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2021. С. 234–239.

43. Трофімук-Кирилова Т., Карпюк А. Туристично-інформаційний центр як інструмент промоції і популяризації об'єктів культурної спадщини міста. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 58. Т. 2. С. 136–143. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-2-18>

44. У Луцьку розпочав діяльність Інститут розвитку Церковних досліджень / Римсько-католицька Церква в Україні. URL: <https://rkc.org.ua/blog/2025/01/23/institut-rozvytku-czerkovnyh-doslidzhen-u-luczku/> (дата звернення: 29.11.2025).

45. Штанько О. Інтерактивні технології у роботі з туристами (на прикладі Музейного простору «Окольний замок»). *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Вип. XIX. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С. 140–144.

Markiv A.L. INTEGRATION OF ROMAN CATHOLIC CHURCH MONUMENTS INTO THE SOCIO-CULTURAL LIFE OF LUTSK (late 20th – early 21st centuries)

The article analyzes the revitalization processes of immovable Roman Catholic Church monuments in Lutsk in the last decade of the 20th century and the first quarter of the 21st century. Overcoming the negative consequences of Soviet antireligious policy involved not only the restoration of worship services at the St. Peter and Paul Cathedral (1991) and the functioning of the diocese in the regional center, but also the protection of historical and cultural heritage sites and their optimal utilization for the development of society and the individual. The emphasis is laid on the activities of government bodies, the Administration of the State Historical and Cultural Reserve in Lutsk, and scientific institutions regarding the in-depth research, restoration, conservation, and repair of the cathedral and the southwestern facade of the Jesuit monastery, including the dungeons of the abovementioned monuments. The Executive Committee of the Lutsk City Council plays an important role in the integration of Roman Catholic Church facilities into the socio-cultural life of Lutsk, in particular by implementing the project of the Cross-Border Cooperation Program PL-BY-UA 2014–2020 «New Life of the Old City: revitalization of historical and cultural heritage monuments of Lublin and Lutsk»; and opening of the Museum Space «Okolnyi Castle» (2023). The author analyzes the forms and directions of the Tourism Development Center's activities at the Lutsk City Council, aimed at revealing the historical and cultural potential of Roman Catholic Church monuments and including them in the list of attractive tourist sites. The examples of excursion and tourist routes, the virtual quest «Secrets of the Two Towers», promotional events, and the institution's project activities demonstrate the high efficiency of integrating the historical monument into the modern socio-cultural space of the city, supporting their viability and social relevance. The multi-functionality of the Roman Catholic Church monuments, which goes beyond their purely sacral function, is emphasized. The research findings confirm that, in the modern world, architectural structures integrate the fulfillment of a religious mission with ideological, educational, and social education. They act as an important tool for preserving European cultural identity in the region and forming local identity.

Keywords: cultural heritage sites, monument, Roman Catholic Church, Church of the Holy Apostles Peter and Paul, Jesuit College, Lutsk, Volyn region, Museum space «Okolnyi Castle», cultural tourism, museification, revitalization.

Дата першого надходження статті до видання: 04.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.05.2026